

Şîrâzî'nin El-Mühezzeb Adlı Eserinde Enmâtî'ye Nispet Ettiği Görüşleri ve Şâfiî Mezhebindeki Yeri

Views of Shirazi About Enmati in his Work Called El-Muhezzeb and the Place of him in Shafiism

Nasi ASLAN^a , İbrahim SİZGEN^b

^a Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
e-Posta: nasiaslan@cu.edu.tr , <http://orcid.org/0000-0002-0871-5102/>

^b Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
e-Posta: ibrahimsizgen@hotmail.com , <http://orcid.org/0000-0003-3669-8589/>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	22.04.2019
Kabul Tarihi:	12.06.2019
Yayın Tarihi:	26.06.2019

Özet

İmam Şâfiî'den sonra Şâfiî mezhebinin gelişimine, farklı coğrafyalara yayılmasına ve istikrar bulmasına katkıda bulunan birçok fakih yetişmiştir. Bu fakihlerden biri de Şâfiî Bağdat ekolü fakihlerinden olan Ebü'l-Kâsım el-Enmâtî'dir. İmam Şâfiî'nin talebesi olan Müzenî ve Rebi' b. Süleyman el-Murâdî gibi önemli şahsiyetlerden ders alan Enmâtî'nin hayatına yönelik terâcim eserlerinde fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Kayıtlarda doğum tarihi ile ilgili kesin bir malumat yer almamaktadır. Müzenî'nin fikhî birikimini Bağdat'a taşıyan ilk kişinin Enmâtî olduğu belirtilir. Bazı âlimlerce Şâfiî fikhinin gelişim silsilesi Şâfiî-Müzenî-Enmâtî-İbn Süreyc ve onun öğrencileri olarak kabul edilir. Bu tespite göre Şâfiî fikhinin Irak'ta gelişmesindeki en büyük pay Enmâtî'ye aittir. Onun, İbn Süreyc ve İstahrî gibi Şâfiîliğin mezhepleşme sürecindeki etkin isimlere hocalık ettiği dikkate alındığında kendisinin mezhepte çok önemli bir yere sahip olduğu görülür. Özellikle İbn Süreyc'in muhtelif yerlere mensup çok sayıda öğrenci yetiştirmiş olması dolayısıyla Enmâtî'nin Şâfiî fikhinin yeni merkezlere aktarılmasında da önemli rol oynadığı söylenebilir. Enmâtî hakkında kullanılan "Bağdat müftüsü" şeklinde bir niteleme o dönemde kendisinin saygın bir fakih olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Enmâtî ile ilgili olarak Şâfiî tabakât eserlerinde kendisine nispet edilen herhangi bir eserin varlığından bahsedilmemektedir. Şu kadar var ki, Bağdat'tın büyük camilerinde ders halkaları kurduğu ve bu halkalarda kendisine ait bazı görüşleri ifade ettiği anlatılmaktadır. Enmâtî, halkul-Kur'ân tartışmalarında ehl-i hadis çizgisinde yer almış ve hocası Müzenî'den de benzer tavır almasını istemiştir. Usûl alanında kıyasla ilgili tartışmaların öne çıktığı bir dönemde Enmâtî celî kıyasla nasların tahsis veya neshedilebileceğini belirterek kıyasın alanını genişleten görüşü savunmuştur. Fürûda bazı muhalif görüşleri olmakla birlikte genel manada Şâfiî'nin görüşlerine bağlı kaldığı için kendisinin ortaya koyduğu içtihatlar mezhepte "vecih" şeklinde itibar görmüştür. Bu noktada başta Şîrâzî'nin el-Mühezzeb adlı eseri olmak üzere bazı Şâfiî fıkıh kaynaklarında fukahâ tarafından Enmâtî'nin fikhî görüşlerine atıfta bulunulmuştur. Bu cümleden olarak, abdestte kullanılan su ile necasetin giderilme durumu; idrar ile pislenen yerin temizliği; küçükbaş hayvanların zekâtında doğan kuzu/oğlakların durumu; fitr sadakasının buğday unu ile edası; görme muhayyerliği ve inan ortaklığının sihhati için miktar bakımından ortakların sermayesinin nispeti meselesi gibi başlıklar ele alınmıştır.

Bu çalışmada tabakât eserleri ekseninde Enmâtî'nin hayatına, mezhepteki konumuna ve özellikle Şîrâzî'nin el-Mühezzeb adlı eserinde Enmâtî'ye nispet ettiği görüşler zikri geçen başlıklar özelinde mukayese edilerek, bu görüşlerin mezhepteki tesiri ve sonuçları hakkında bir kısım değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Şâfiî Mezhebi, Enmâtî, Şîrâzî, Vecih, el-Mühezzeb.

Giriş

Fıkıh mezheplerinin teessüs ettiği ve geliştiği ilk dönemlerde birçok müctehid yetişmiş, bunların yetiştirdiği öğrencileri de hocaları gibi kendi dönemleri ve daha sonraki dönemlerde önemli izler bırakmışlardır. Nitekim mezheplerin teşekkülünde ve gelişmesinde mezhep imamları yanında onların öğrencilerinin katkısının da bir o kadar etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Mezhep imamlarının görüşlerinin yaşatılması ve intikalinde onların talebeleri çok önemli görevler üstlenmişlerdir. Bir taraftan mezhebe ait görüşleri tasnif ve tedvin ederken diğer taraftan kendilerine ait muhalif görüşler de ileri sürmüşlerdir. İmamlarına muhalefet veya mezhep içi içtihat farklılığı olarak ifade edilen bu husus, çoğu mezhepte tezahür etmekte ve o mezhebe geniş bir açılım sağlamaktadır.

Şâfiî mezhebinin oluşmasında ve sistematik yapıya kavuşmasında da ilk öğrencilerin tesiri ve katkısı büyük olmuştur. İmam Şâfiî'den sonra Şâfiî mezhebinin gelişimine, farklı coğrafyalara yayılmasına ve istikrar bulmasına katkıda bulunan birçok fakih yetişmiştir. Bu fakihlerden biri de Şâfiî Bağdat ekolü müctehitlerinden olan Ebü'l-Kâsım el-Enmâtî'dir. Şâfiî fıkıh eserlerinde Enmâtî ismi zikredildiğinde bu âlim kastedilir. İlimin temerküz ettiği kadim şehirlerden olan Bağdat'ta doğan Enmâtî, dönemin önde gelen ve aynı zamanda İmam Şâfiî'nin güzide talebelerinden Müzenî (ö. 264/878) ve Rebî' b. Süleyman el-Murâdî (ö. 270/884) gibi önemli şahsiyetlerden fıkıh ve hadis dersleri almıştır. Şâfiî tabakât eserlerinde Enmâtî'nin Bağdat'ta bulunduğu süre içerisinde onun şöhretini duyan talebelerin fıkıh tedvini için Bağdat'a akın ettikleri aktarılmıştır.¹ Bu yüzden Şirâzî (ö. 476/1083) *Tabakât*'ında Şâfiî fıkının Mısır diyarı dışında özellikle Bağdat'ta neşv-ü nemâ bulmasını Enmâtî'ye bağlamıştır. Sübkî (ö. 773/1372) de Şirâzî'nin bu görüşünü destekleyerek İmam Şâfiî'nin eserlerinin Enmâtî ile Bağdat'ta şöhret kazandığını belirtmiştir.²

Bu makalede tabakât eserleri ekseninde Enmâtî'nin hayatına, mezhepteki konumuna kısaca temas edildikten sonra Şirâzî'nin *el-Mühezzeb* adlı eserinde Enmâtî'ye nispet ettiği görüşler sekiz başlık özelinde ele alınacaktır. Enmâtî'nin Şâfiî'ye muhalif bu içtihatları mukayese edilerek, bu görüşlerin mezhepteki tesiri ve sonuçları hakkında bir kısım değerlendirmeler yapılacaktır

1. Enmâtî'nin Hayatı

Tam adı Ebü'l-Kâsım Osmân b. Saîd b. Beşşâr el-Ahvel el-Enmâtî olup Bağdat'ta doğmuştur. Bibliyografi kaynaklarında hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Doğum tarihi ile ilgili olarak herhangi bir açıklamaya kaynaklarda yer verilmemiştir. Ancak Enmâtî'nin Şâfiî fukahâ silsilesinde İmam Şâfiî'yi görme imkânı bulamayan, h. 300/913 seneye kadarki ikinci tabakât diye nitelendirilen bir dönemde yaşadığı bilinmektedir.³ Şâfiî fakihlerinden olan Osmân b. Saîd'in künyesi Ebü'l-Kâsım'dır. Ancak terâcim eserlerinde "Ebü'l-Kâsım" ile künyelenmesinin sebebi bilinmemektedir.⁴ Henüz fıkıhla tanışmadan evvel desenli halı, yaygı gibi bir dokuma türü olan "nemât" işiyle uğraştığından dolayı Enmâtî lakabıyla şöhret bulmuştur.⁵

1.1. Eğitimi

İlim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta dünyaya gelen Enmâtî, ilköğrenimini Bağdat'ta yaşayan dönemin Şâfiî fakihlerinden almıştır. Bilinmeyen bir tarihte ise Bağdat'tan Mısır'a giderek Şâfiî'nin birinci dönem talebelerinden olan Müzenî (ö. 264/878) ile Rebî' b. Süleyman el-Murâdî (ö. 270/884)'nin derslerine katılmıştır.⁶ En çok fıkıh dersi aldığı hocası Müzenî'dir. Bu yüzden Enmâtî hocası Müzenî'nin fıkıh bilgisini Bağdat'a taşıyarak Şâfiî fıkının yayılmasına vesile olan ilk kişi olarak kayıtlarda yer almış ve kendisine mezhepte otoriter

¹ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Siyeru A'lâmi'Nübelâ*, thk: Şuayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1993, XIII, 429; Bağdâdî, Ebü Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Târîhu Bağdâd*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts, XI, 292; Sübkî, Ebü Nasr Tâcüddin Abdülvehhâb b. Ali b. Abdilkâfi, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, thk: Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, Daru Hicr, h. 1413, II, 301-302.

² Şirâzî, Ebü İshâk Cemâlüddin İbrâhim b. Ali b. Yûsuf, *Tabâkâtu'l-Fukahâ*, thk: İhsan Abbas, Daru'r-Râidi'l-'Arabî, Beyrut, 1970, s. 110.

³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'Nübelâ*, XIII, 429; Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 292; Sübkî, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, II, 301-302.

⁴ Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 292; İbn Kâdî Şühbe, Ebü's-Sıdk Takıyyüddin Ebü Bekr b. Ahmed b. Muhammed el-Esedî, *Tabâkâtu's-Şâfiyye*, thk: Hâfız Abdülalim Han, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, h. 1407, I, 80; Hanbelî, Abdülhayy b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu'z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb*, thk: Abdülkadir Arnâvût, Daru İbn Kesir, Dimaşk, h. 1406, II, 198.

⁵ İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Ebi Bekr, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâ'z-Zemân*, thk: İhsan Abbas, Daru Sadır, Beyrut, ts, III, 241.

⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'Nübelâ*, XIII, 429-430.

anlamına gelen “Şeyhu’ş-Şâfiyye” lakabı verilmiştir.⁷

Enmâti’nin fıkıh birikimi yanında hadis sahasında da mütehassıs olduğu aktarılmaktadır. Zira Zehebî (ö.748/1348) Enmâti’nin hadis ilmindeki konumuna yönelik şöyle der: “Enmâti, muhaddislerden İbn Hüzeyme (ö.311/924)’nin hocasıdır. İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938) Enmâti’den hadis işitmiştir. Hatta İbn Ebî Hâtem Enmâti’nin hadis ilmi hususunda sadük (doğru sözlü) olduğunu ifade etmiştir.”⁸

Enmâti’yi özellikle Şâfiî mezhebi tarihinde önemli kılan husus Bağdat’taki faaliyetleriyle bölgede İmam Şâfiî’nin fikhına ilgi uyandırmış olmasıdır. İmam Şâfiî h. 199/815 yılının sonlarında Bağdat’tan Mısır’a gittiğinde geride Za’ferânî (ö.260/874), Kerâbisî (ö.248/862) ve Ebû Sevr (ö.240/854) gibi talebelerini bırakmıştı. Za’ferânî ve Kerâbisî, İmam Şâfiî’nin “kadim mezhebi”ni o dönemde “mihne” sürecinde yaşanan sıkıntılar yüzünden Bağdat’ta temsil edememişlerdir. Ebû Sevr de zamanla Şâfiî fikhından farklı bir fikhî anlayışı benimsemesi neticesinde Bağdat’ta Şâfiî fikhı unutulmaya yüz tutmuştur. Dâvûd b. Ali ez-Zâhiri (ö.270/884), İbrâhim el-Harbî (ö.285/899), Mâlikî fukahâsından Kadı İsmâil el-Cehdamî (ö.282/896) ve Ahmed b. Hanbel’in talebesi Merrûzî (ö.275/888) gibi Bağdat’ta etkili âlimlerin yaşadığı bir dönemde Enmâti, Mısır’dan hem Şâfiî’nin “cedid mezhebi”ni temsil eden eserlerini hem de Müzenî’nin kitaplarını getirip okutmaya başlamış ve Bağdat’ta Şâfiî mezhebine olan ilginin artmasına vesile olmuştur. İkinci nesil Şâfiî âlimleri silsilesi arasında yer alan Enmâti, mezhebin Irak’ta gelişiminin temellerini atmıştır. Enmâti İbn Süreyc, İstahrî ve İbn Hayrân gibi önemli talebelere hocalık yaptığı için Bağdat Şâfiî fukahâsı tarafından ilgi görmüştür. Fûru’da mezhebe yönelik bazı muhalif görüşleri olsa da genel olarak Şâfiî’nin fikirlerine bağlı kaldığı için kendisinin ortaya koyduğu görüşler mezhepte “vecih” diye kabul edilmiştir.⁹

Terâcim eserlerinde Enmâti’nin telif çalışmasında bulunduğu dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Bağdat’taki camilerde Şâfiî fikhını tedrisine yönelik faaliyet yürütmesi, zamanını eser yazmaya ayıramadığı ihtimali dahilinde gözükmetedir. Buna rağmen Enmâti’nin usul ve fûrua dair görüşleri mezhep kaynaklarında zikredilmiştir.

1.2. Vefatı

Tabakât ve terâcim müellifleri Enmâti’nin h. 288/901 senesi Şevval ayında vefat ettiği yönünde fikir birliği etmiştir.¹⁰

1.3. Hocaları

Kişinin ilmi, hocalarının ve ilimde nispeti bulunduğu âlimler halkasının bilinmesiyle değer kazanır. İnsanlığın başlangıcından itibaren ilim, hoca-talebe silsilesi ile aktararak günümüze kadar gelmiştir. Bununla birlikte ilim ve bilginin günümüze kadar gelmesi mümtaz hocaların seçkin talebeler yetiştirmeleri ile mümkün olmuştur. Bu yüzden kişinin kendilerinden ilim öğrendiği âlimler şeceresini bilmek, o kişiyi tanıma ve değerlendirmeye tabi tutmada başvurulacak en önemli ölçüttür.¹¹ Nitekim Nevevî (ö. 676/1277), bu konuda şöyle demektedir: “*Fakih ve mütefakkih’in (fikhı öğrenmek isteyen), şeyhler silsilesinin bilinmesi gerekli ve önemlidir. Ondan cahil olmak ise kabîh sayılmıştır.*”¹²

Daha önce de belirtildiği gibi Enmâti’nin, Müzenî ve Rebî’ b. Süleyman el-Murâdî gibi Şâfiî fikhı sahasında otoriter olan uzman kişilerce yetiştirildiği kaynaklarda sıkça vurgulanmıştır. Onu yaşadığı dönemin imâmı kılan ve bu hususta ona kılavuzluk eden Müzenî ve Rebî’ b. Süleyman el-Murâdî’nin ilmi yaşantılarına kısaca temas edilecektir.

Ebû İbrahim İsmail b. Yahyâ el-Müzenî (ö.264/878): Hicri 175/791’te doğan Müzenî, Buveytî (ö.231/846)’nin vefatından sonra Şâfiî’nin ders halkalarında tedris faaliyeti geleneğini devam ettirmiştir. Müzenî, fıkıh sahasında istidlal sunmada ustalaşarak yaşadığı asırdaki diğer mezhep fakihleriyle yapmış olduğu bütün münazaralarda Şâfiî’nin görüşlerini desteklemiştir. Bundan dolayı İmam Şâfiî Müzenî’ye, “mezhebimin müeyyidi/destekçisi”

⁷ Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 292; Sübki, *Tabâkâtu’ş-Şâfiyyeti’l-Kübrâ*, II, 301-302.

⁸ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’Nübelâ*, XIII, 430; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve Vefeyâti’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, thk: Ömer Abdüsselam Tedmuri, Daru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1987, XX, 68.

⁹ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Tehzibu’l-Esmâ ve’l-Luğât*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrût, ts, I, 774; Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 292; Sübki, *Tabâkâtu’ş-Şâfiyyeti’l-Kübrâ*, II, 301-302; Okuyucu, Nail, *Şâfiî Mezhebinin Teşekkül Süreci*, MUİFVY., İstanbul, 2015, s. 199-202.

¹⁰ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’Nübelâ*, XIII, 430; Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 292; İbn Kâdi Şühbe, *Tabâkâtu’ş-Şâfiyye*, I, 80; Sübki, *Tabâkâtu’ş-Şâfiyyeti’l-Kübrâ*, II, 301-302.

¹¹ Koçyiğit, Yakup, *Muhyiddin en-Nevevî’nin Hayatı, Eserleri ve Sahih-i Müslim Şerhindeki Metodu*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1989, s. 29.

¹² Nevevî, *Tehzibu’l-Esmâ*, I, 18.

demıştır.¹³ Mısır'da yaygın olan Malikî fakihleriyle yapmış olduğu münazaralardaki başarıları neticesinde Şâfiî fıkhnın yayılmasında etkin rol oynamıştır. Ayrıca Müzenî, Enmâtî'nin yanında Yûsuf b. Abdilâlâ, Muhammed b. Nasr el-Mervezî gibi birçok fakihe de hocalık yapmıştır. Müzenî, hicri 264/878 senesinde Kâhire'de vefat etmiştir.¹⁴

Ebû Muhammed Rebî' b. Süleymân el-Murâdî (ö.270/884): Hicri 174/792'te doğmuştur. İmam Şâfiî'ye olan bağlılığı ile birlikte onun eserlerini çok iyi bilen biridir. Dünyevî ihtiyaçlarını karşılamak üzere ders halkalarına katılmadığı zaman Şâfiî'ye giderek iştirak edemediği dersleri müzakere etmiştir.¹⁵ Şâfiî'nin mezheb-i cedid döneminde kaleme aldığı eserlerin tümünün râvisidir.¹⁶ Şâfiî'nin eserlerini rivayet etme bakımından öncül olmasından dolayı birçok ilim ehli kendisine gelerek Şâfiî'nin eserlerini dinlemiştir.¹⁷ Zira Nevevî, Muhammed b. Ahmed b. Süfyân et-Tarâifi'ye isnad ettiği şu ifadeyi nakleder: “Bir gün Rebî' b. Süleymân'ın ders halkasına katılmışım. Onun evinin önünde Şâfiî'nin eserlerini okumaya gelen talebeler için dokuz yüz rahle konulmuştu.”¹⁸ Buradan kendisinin geniş bir öğrenci halkasına ders vermiş olduğu anlaşılmaktadır. Rebî' b. Süleymân, hicri 270/884'te vefat etmiştir.¹⁹

1.4. Öğrencileri

Genç yaşlarda Bağdat'tan Mısır'a giderek Müzenî ve Rebî'den hadis ve fıkhn dersleri alan Enmâtî, daha sonra doğduğu şehir Bağdat'a dönerek Şâfiî fikhî üzerine dersler vermiştir. Bu itibarla o, Bağdat ve Mısır'da yaşayan Şâfiî fukahâsı arasında köprü olmuştur. Başta Ebû'l-Abbâs İbn Süreyc olmak üzere birçok fakihe ders vererek Şâfiî mezhebinin başta Bağdat olmak üzere diğer İslam coğrafyalarına talebeleri aracılığıyla yayılmasına vesile olmuştur.²⁰

Terâcim kaynaklarının beyanına göre Enmâtî'den ders alan bazı önemli talebeler şunlardır:

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc el-Bağdâdî (ö. 306/918): Hicri 249/863'da doğmuştur. Enmâtî başta olmak üzere birçok fakihten fikh dersi almıştır. Şâfiî'nin talebelerinden olan Za'ferânî ve Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin ders halkalarına katılarak hadis dersleri dinlemiştir. Şirâz, Taberistan ve Bağdat'ta tedris faaliyetinde bulunmuştur. Küçük Şâfiî lakabıyla tanınmıştır. *er-Redd 'alâ İbn Dâvûd fi'l-Kiyâs, el-Aksâm ve'l-Hisâl* ve *er-Redd 'alâ İbn Dâvûd fi mesâile i'teraza bihe's-Şâfiî* adlı eserleri bilinen eserlerindedir.²¹ Şirâz şehrinde kadılık görevini yapmıştır. İbn Süreyc, mezhebin görüşlerini açıklama, özetleme ve fikhî meselelere cevap arama gibi faaliyetleriyle mezhep doktrininin teşekkülüne olan katkıları yanında yetiştirdiği öğrencilerle de mezhebin başta Bağdat olmak üzere pek çok yerde yayılmasında önemli rol oynamıştır.²² Hicri 306/918 senesinde vefat etmiştir.²³

Ebû Bekir Muhammed b. İshâk b. Huzeyme (ö. 311/924): Küçük yaşlarda ilme merak duyan İbn Huzeyme h. 223/838'de Nisâbur'da doğmuştur. Rey, Şam, Bağdat, Mısır olmak üzere birçok İslam beldesine giderek birbirinden farklı âlimlerden birçok sahada ders görmüştür. Nitekim Buveytî ve Müzenî'den fikh, İshâk b. Râhûyeh (ö. 238/853)'ten de hadis dersleri almıştır. Fakihliğinden ziyade muhaddis bir şahsiyete sahiptir. Muhtelif bölgelerden birçok âlim kendisinden ilim öğrenmeye gelmiştir. Özellikle Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) kendisinden rivayette bulunmuştur. *es-Sahîh, Şe'nu'd-Du'â, Kitâbu't-Tevhîd, Kitâbu'l-Et'ime* ve daha birçok eseri kaleme alarak hadis, fikh ve kelam ilmine katkıda bulunmuştur. H. 311/924'te vefat etmiştir.²⁴

Ebû Ali b. Hüseyin b. Salih b. Hayrân (ö. 320/932): Bağdat'ın ileri gelen

¹³ Dâğıstânî, Murtezâ Ali b. Muhammed el-Muhammedî, *el-Medhal ilâ Usûli'l-İmâm eş-Şâfiî*, Daru's-Selâm, Dağıstan, 2008, I, 186.

¹⁴ Sezgin, Fuat, *Târîhu't-Turâsi'l-'Arabî, İdâretu's-Sakafe ve'n-Neşr*, Suudi Arabistan, 1983, I, 194; Özen, Şükrü, “Müzenî”, *DİA*, 2006, XXXII, 246-247; Okuyucu, *Şâfiî Mezhebi*, s. 201.

¹⁵ Sübkî, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, II, 133.

¹⁶ Aybakan, Bilal, *İmam Şâfiî ve Fikhî Düşüncesinin Mezhepleşmesi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 109.

¹⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmî'l-Nübelâ*, XII, 587-588; Aybakan, Bilal, “Rebî' b. Süleyman el-Murâdî”, *DİA*, 2007, XXXIV, 497.

¹⁸ Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, I, 48-49.

¹⁹ Sübkî, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, II, 134.

²⁰ Sübkî, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, II, 134; İbn Kâdî Şühbe, *Tabâkâtu's-Şâfiyye*, I, 80-81; Aybakan, *İmâm Şâfiî*, s. 181; Okuyucu, *Şâfiî Mezhebi*, s. 139-140.

²¹ Sübkî, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, III, 23.

²² Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, thk: Zekeriyya Umeyrât, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, III, 23; Zirikli, Hayruddin, *el-A'lâm*, Daru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 2002, I, 185; Özen, Şükrü “İbn Süreyc”, *DİA*, 1999, XX, 363.

²³ Sübkî, *Tabâkât*, III, 21-22; Ahmed Ali, Muhammed İbrahim, “el-Mezhebi'nde's-Şâfiî”, Kral Abdulaziz Üniversitesi Dergisi, sy., 2, 1978, s. 8; Aybakan, *İmâm Şâfiî*, s. 183.

²⁴ Işık, Mustafa, “İbn Huzeyme”, *DİA*, 1999, XX, 79-81.

fakihlerindedir. İlimde olgunlaştıktan sonra İbn Süreyc'i vermiş olduğu fetvaların Hanefi fukahâsının fetvalarıyla örtüşmesinden dolayı "bu bizden önceki fakihlerin görüşleri değil aksine Hanefi fakihlerin görüşleri" diyerek eleştirmiştir. Kadılık makamı kendisine teklif edilmiş ancak tedris faaliyetlerinden dolayı bunu reddetmiştir. H. 320/932'de vefat etmiştir.²⁵

Ebû Hafs b. Vekîl (ö. 320/932): Tam adı Ömer b. Abdillâh b. Mûsâ el-Bâbşâmî'dir. Enmâtî'nin seçkin talebelerindedir. Fıkıh ilmi yanında hadis ilmiyle iştigal ederek muhaddis kişiliğe sahip olmuştur. Halife el-Muktedir tarafından Şam'a kadı olarak tayin edildiğinden dolayı Bâbşâmî lakabıyla şöhret bulmuştur. H. 310/932 senesi sonrası vefat ettiği rivayet edilmektedir.²⁶

Ebû Saîd el-İstahrî (ö. 328/940): Tam adı Ebû Saîd Hasen b. Ahmed b. Yezîd olup h. 244/859 senesinde Bağdat'ta doğmuştur. Enmâtî başta olmak üzere birçok fakihten fıkıh dersi alarak dönemin Şâfiî mezhebinin Irak şeyhlerinden addedilmiş ve mezhepte vücûh sahibi olmuştur. Dönemin fakihlerinden Ebû İshâk el-Mervezî'den fetva istendiğinde Ebû Saîd el-İstahrî'nin izni olmadan fetva vermediği aktarılır. Başta *Edebü'l-Kadâ* ve *el-Ferâidu'l-Kebîr* adlı eserler olmak üzere birçok faydalı telif ortaya koymuştur. H. 328/940 senesinde vefat etmiştir.²⁷

2. Şîrâzî'nin Hayatı, Eğitimi ve Vefatı

Hicri 393/1003'te İran'ın en büyük şehirlerinden olan Şîrâz'ın güneyindeki Fîrûzâbâd nahiyesinde doğmuştur. İlk eğitimini Ebû Hâmid el-İsferâyînî (ö. 406/1016)'nin öğrencisi Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer eş-Şîrâzî'den almıştır.²⁸ Daha sonra Şîrâz'a giderek Ebû Abdillâh el-Beydâvî ve Abdülvahhâb b. Râmîn'den fıkıh dersleri almıştır. Oradan Basra'ya geçerek Ebû Ahmed Abdülvahhâb b. Muhammed el-Bağdâdî'den ilim öğrenmiştir.²⁹ Irak tarihinin en önemli fakihlerinden sayılan Ebu't-Tayyib et-Taberî (ö. 450/1058)'den fıkıh ve hadis dersi almak üzere hicri 415/1024'te Bağdat'a gitmiştir. Usûl ilmini ise Ebû Hâtim Mahmûd b. el-Hasen et-Taberî el-Kazvîni'den almıştır. İlmî anlamda otorite sahibi ve münazaracı olduktan sonra şöhreti Bağdat'ta yayılmış ve Şâfiî mezhebine göre tedris faaliyetlerinde bulunması için Nizamülmülk (ö. 485/1092) tarafından inşa edilen Nizamiye medresesine hicri 459/1067'de müderris olarak atanmıştır. Birçok talebe yetiştirmiştir. Öyle ki Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin Horasan'da kadılık, müftülük ve hatiplik gibi görevlere getirilen fakih ve muhaddislere ders verdiği rivayet edilmiştir.³⁰ Horasan tarihinin ileri gelenlerinden olan Cüveynî (ö. 478/1085) ile ilmî münazaralar yapmıştır.³¹ Şâfiî kaynaklarında eş-Şeyh ismi zikredildiğinde Şîrâzî kastedilmektedir. Şîrâzî, Şâfiî fıkıhı ve usûlüne dair birçok faydalı eser ortaya koymuştur. Bunlardan bazıları ise şöyledir: *et-Tenbih fî Fîrûi'l-Fıkhi's-Şâfiî*, *el-Mühezzeb*, *el-Luma' fî Usûli'l-Fıkıh*, *Şerhu'l-Luma'*, *en-Nüketu fî'l-Hilâf ve'l-Me'ünetu fî'l-Cedel*, *Tabakâtü'l-Fukahâ*, *et-Tebîre fî Usûli'l-Fıkıh*.³² Şîrâzî, 476/1083 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.³³

3. Şîrâzî'nin el-Mühezzeb Adlı Eserinde Enmâtî'ye Nispet Ettiği Görüşleri

Ebû İshâk eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb* adlı eserinde Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî'nin çeşitli konularda olmak üzere sekiz farklı görüşüne yer vermiştir. Burada Şîrâzî'nin Enmâtî'ye nispet ettiği görüşleri diğer fıkıh mezheplerinin görüşleriyle mukayese edilerek delilleriyle birlikte incelenecektir.

3.1. Abdest veya Gusülde Kullanılmış Su ile Necaseti İzale Etme Hususu

İslam âlimleri, abdest veya gusülde kullanılan su ile necasetin izale edilip edilemeyeceği hususunda üç farklı görüş ileri sürmüşlerdir. Birinci görüşe göre; abdest veya gusülde kullanılan suyun kokusu, rengi ve tadı değişmemiş ise bu durumda kullanılan su ile necasetin giderilebilmesi caizdir. Birinci görüşü savunanlar arasında Hasan-ı Basrî (ö.

²⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'Nübelâ*, XV, 58-59; Ebû'l-Ferec, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mulûk ve'l-Umem*, Daru Sadır, Beyrut, h. 1358, VI, 244-245.

²⁶ Şîrâzî, *Tabakâtü'l-Fukahâ*, s. 110; Sübkî, *Ref'u'l-Hâcib 'an Muhtasarı İbni'l-Hâcib*, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, 1999, IV, 337; İbn Kâdi Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, I, 97-98.

²⁷ İbn Kâdi Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, I, 109-110.

²⁸ Aybakan, "Şîrâzî, Ebû İshâk", *DİA*, 2010, XXXIX, 184.

²⁹ Yâfi'î, Ebû Muhammed Abdillâh b. Es'ad b. Ali b. Süleyman, *Mirâtu'l-Cinân ve 'İbretü'l-Yakzân*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997, III, 85; Aybakan, "Şîrâzî, Ebû İshâk", XXXIX, 184.

³⁰ Sübkî, *Tabakât*, IV, 216-218.

³¹ Aybakan, "Şâfiî Mezhebi", *DİA*, 2010, XXXVIII, 232.

³² Taşköprüzâde, Ahmed b. Mustafa, *Miftâhu's-Sa'adeti ve Misbâhu's-Siyâdeti fî Mevdu'ati'l-'Ulûm*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1985, II, 289; Yâfi'î, *Mir'ât*, III, 85; Aybakan, "Şâfiî Mezhebi", XXXVIII, 232-233.

³³ Yâfi'î, *Mir'ât*, III, 85; Kavâsimî, Ekrem Yûsuf, *el-Medhal ilâ Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Daru'n-Nefâis, 2003, I, 350-351.

110/728), Zührî (ö. 124/742), bir rivayete göre İmam Malik (ö. 179/795) ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî ve Ebû Ali b. Hayrân yer almaktadır.³⁴ Zira suyun abdestsizliği giderme ve necaseti izale etme bakımından taharet/temiz ve tathîr/temizleyici olmak üzere iki özelliği bulunmaktadır.³⁵ Temiz su ile abdestsizlik giderildiğinde suyun diğer kuvveti olan necaseti izale etme yani tathîr/temizleyici özelliği kalmaktadır. Dolayısıyla abdest veya gusûlde kullanılmış su ile necaset izale edilebilir.³⁶ Aynı şekilde İbn Abbas'tan rivayet edilen "Hz. Peygamber cünüplükten yıkanmıştı. Omuzunun bir bölümüne suyun isabet etmediğini fark etti. Saçından arta kalan suyu islanmayan yere sıkı"³⁷ hadisi, hadeste kullanılan suyun tahûr (temiz ve temizleyici) olma özelliğini yitirmediğine dolayısıyla necaseti giderme işleminde kullanılabileceğine işaret etmektedir.³⁸

İkinci görüşe göre ise kullanılmış su tahûr/temiz olma özelliğini kaybettiğinden dolayı böyle bir su ile necaseti izale etmek uygun değildir. Bu görüşün savunucuları başta Şâfiîlerin çoğunluğu olmak üzere Evzaî (ö. 157/774), Sevrî (ö. 161/778), Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805), bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel ve İmam Malik'tir. Ayrıca sahabeden Hz. Ömer ve Abdullah b. Abbâs da bu görüşü benimsemiştir. Hanefî imamlardan Züfer (ö. 158/775) ise su, abdest almada kullanılmış ise bu durumda suyun tahîr/temiz ve mutahhir/temizleyici olduğunu; ancak gusûl almada kullanılmış ise bu durumda suyun mutahhir vasfının gideceğini söyleyerek konuyla ilgili farklı bir yorum ileri sürmüştür. Kullanılmış suyun tahîr olup mutahhir olmadığını savunarak necasetin izale edilemeyeceğini söyleyenler "Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın"³⁹ ayetini gerekçe olarak ileri sürmektedirler. Nitekim Allah, bu ayette yüz ve elin daha önce kullanılmamış bir suyla yıkanmasını istemektedir. Dolayısıyla yüzü yıkamada kullanılmış suyla kollar yıkanamayacağına göre kullanılmış suyla da necaset izale edilemez.⁴⁰ Aynı şekilde "Allah suyu temizleyici olarak yaratmıştır. Ancak içine düşen pislik sebebiyle kokusu, tadı veya rengi değişirse o başka"⁴¹ hadisine binaen bazı âlimler kullanılmış suyun temizleyici olma vasfının gideceğini dolayısıyla necaseti izale etmede kullanılamayacağını belirtmişlerdir.⁴²

Üçüncü görüşe göre de kullanılmış su necis olup abdest olsun veya gusûl olsun herhangi bir hadesten temizlik için kullanılması uygun değildir. Kullanılmış suyun necis olduğu görüşü Ebû Hanife (ö. 150/767) ve talebesi Ebû Yûsuf (ö. 182/798)'a isnad edilmiştir. Öyle ki, hadeste kullanılmış suyun rengi fahiş bir şekilde değişmesi durumunda, elbise ya da bedende bir dirhem miktarından fazla olması halinde o yerin mütenecis/pis hükmünde olacağını ifade etmişlerdir.⁴³ Kullanılmış suyun necis olduğuna hükmeden Ebû Hanife "Sakın sizden biri durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın"⁴⁴ hadisini dikkate alarak suya idrar yapılması durumunda müstamel olan suyu herhangi bir şeyi temizlemede kullanılan suya kıyas ederek mâ-i müstamel'in necaseti temizlemede kullanılamayacağını

³⁴ Sâvî, Ahmed b. Muhammed, *Bulğatu's-Sâlik li Akrabi'l-Mesâlik*, thk: Muhammed Abdüsselam Şâhin, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1995, I, 26; Merdâvî, Alâuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleyman, *el-İnsâf fi Ma'rifeti'r-Râcîh mine'l-Hilâf*, Daru İhyâ'it-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, h. 1419, I, 40; Şirâzî, *el-Mühezzeb fi Fikhi'l-İmâmî's-Şâfiî*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts, I, 8; Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Basrî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts, I, 569; İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî, *el-Kavânînu'l-Fikhiyye fi Telhîsî'l-Mezhebi'l-Mâlikîyye*, thk: Macid el-Hamevî, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2013, s. 66.

³⁵ Mâverdi, *el-Hâvî*, I, 571;

³⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 23.

³⁷ İbn Mâce, "Gusûl", 663.

³⁸ Mâverdi, *el-Hâvî*, I, 571; Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâ'î'u's-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi'*, Daru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1982, I, 66.

³⁹ Maide, 5/6.

⁴⁰ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-Sanâi'*, I, 66-67; Mağribî, Şemsüddîn Ebû Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Abdîrrahman, *Mevâhibu'l-Celîl li Şerhi Muhtasari'l-Halîl*, thk: Zekerîyya Umeyrât, Daru Alemî'l-Kütüb, Beyrut, 2003, I, 92; Râfî, Abdülkerim b. Muhammed, *Fethu'l-'Azîz fi Şerhi'l-Vecîz*, thk: Ali Muavvaz, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, I, 13-14; Buhûti, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddin, *Keşşâfu'l-Kinâ' 'an Metni'l-İknâ'*, thk: Hilâl Musaylihî, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1402, I, 34; Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Ma'âni Elfâzî'l-Minhâc*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts, I, 20.

⁴¹ Ebû Dâvûd, "Taharet", 66.

⁴² Hüseyinî, Ebû Bekir b. Muhammed, *Kifâyetu'l-Ahyâr fi Halli Ğâyeti'l-İhtisâr*, thk: Ali Abdülhamid Baltacı, Daru'l-Hayr, Dımaşk, 1994, s. 14.

⁴³ Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, thk: Halil Muhyeddin, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2000, I, 82.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, "Taharet", 27.

söylemiştir.⁴⁵

Yukarıda zikredilen görüşler delilleriyle birlikte ele alındığında ikinci görüşün tercihe şayan olduğu dikkat çekmektedir. Zira birinci görüşü ileri sürenlerin gerekçe olarak sundukları “Hz. Peygamber cünüplükten yıkanmıştı. Omuzunun bir bölümüne suyun isabet etmediğini fark etti. Saçından arta kalan suyu ıslanmayan yere sıktı”⁴⁶ hadisinin ravileri arasında Hüseyin b. Kays er-Rahbî yer almaktadır. Hadis hâfızı ve münekkidi Ebû Hâtim Muhammed b. İdris b. Münzir er-Râzî (ö.277/890), Ahmed b. Hanbel’in “Hüseyin b. Kays er-Rahbî’den asla rivayette bulunmam. Zira rivayet ettiği hadislerin sıhhati problemlidir” dediğini naklederek bu zattan gelen rivayetlerin dikkate alınmaması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁷ Üçüncü görüşe gelince; Ebû Hanife’nin ileri sürdüğü görüşe “Sakin sizden biri durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın”⁴⁸ hadisini gerekçe sunarak bir kıyaslamada bulunması ise doğru değildir. Zira Hz. Peygamber’in abdest aldığı suyu hasta döşğinde olan Câbir b. Abdillâh’ın yüzüne sürdüğü bilinen meşhur hadislerdendir.⁴⁹ Dolayısıyla kullanılmış su necis olsaydı Hz. Peygamber abdest aldıktan sonra leğene biriken su sahâbenin yüzüne sürmezdi.

3.2. İdrar ile Necis Olan Yere Su Dökme

Necis, şer'an pis olan şey demektir. Necâset ise, namazın sıhhatine engel olan kan, idrar ve dışkı gibi pis olan şeyleri ifade eder. İslam dini insanoğlunun idrarını necis saymış ve bu açıdan ondan temizlenmeye önem vermiştir.⁵⁰

İslam âlimleri avlu, mescit ve benzeri yerlere herhangi birinin idrarını yapması halinde o yere Enes b. Malik’ten rivayet olunan “Biz, Hz. Peygamber ile birlikte mescitte otururken bir bedevi çıkageldi. Durup mescidin içine idrar yapmaya başladı. Sahâbiler kalkıp: "Dur! dur!" diyerek (üzerine yürümeye) kalktılar ki Hz. Peygamber müdahale etti: "Kestirmeyin, bırakın tamamlasın." Ashap müdahale etmedi, adam da ihtiyacını tamamladı. Sonra Resûlullah, adamı yanına çağırdı ve: "Bu mescitler, idrar ve pislik bırakma yeri değildir. Allah'ın zikredildiği yerlerdir. Buralarda namaz kılınır. Kur'an okunur" dedi. Sonra cemaatten birine bir kova su getirmesini emretti. Getirilen bir kova suyu idrarın üzerine boşalttı”⁵¹ hadisini dikkate alarak kova dolusu su dökülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak ulema, avlu ve benzeri yerlere iki kişinin idrar yapması hainde kaç kova dolusu su dökülmesi gerektiği hususunda iki farklı görüş beyan etmiştir. Başta İmam Şâfiî olmak üzere Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî ve Ebû Saîd el-İstahrî hadiste yer alan **بَدْنُوبٍ مِنْ مَاءٍ** ifadesinden “adedi” itibar etmiş ve herhangi bir avlu ya da mescide idrar yapılması halinde temizlenmesi için idrar yapanların sayısı kadar kova dolusu su dökülmesi gerektiğine hükmetmişlerdir.⁵²

Hanefî, Maliki, Hanbelî ve çoğu Şâfiîler ise hadiste geçen **بَدْنُوبٍ مِنْ مَاءٍ** ifadesine kesret yani çokluk anlamını vermektedirler. Dolayısıyla avlu ve benzeri yerlere yapılan idrarın temizlenmesinde idrar yapan kişi veya kişilerin sayısına itibar etmeksizin bolca su dökerek temizleneceğini ifade etmişlerdir.⁵³

Konuyla ilgili olarak yukarıdaki görüşleri incelediğimizde ikinci görüşün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Zira avlu ve mescit gibi yerlere yapılan idrarın temizlenmesinde idrarı yapan kişi veya kişilerin sayısını esas alarak dökülen kova sayısının aksine zann-ı galibi dikkate alarak çokça su döküp temizlemek daha doğru olacaktır.

3.3. Oğlak/Kuzuların Zekâta Tabi Oluşu

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, I, 67.

⁴⁶ İbn Mâce, “Gusûl”, 663.

⁴⁷ Râzî, Ebû Hâtim Muhammed b. İdris b. Münzir, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, thk: Abdurrahman b. Yahya, Dâiretu'l-Me'ârifil-Osmâniyye, 1952, III, 63.

⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Taharet”, 27.

⁴⁹ *مرضت فأتاني رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبو بكر يهوداني فوجداني قد أغمي علي فتوضأ رسول الله صلى الله عليه وسلم فصب علي وضوءه* hadis için bkz, Nesâî, “el-Mâu'l-Musta'mel”, 71. Bir diğer örnek ise *خرج علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم بالهجرة فأتني بوضوء فتوضأ فجعل الناس يأخذون من فضل وضوئه فيتمسحون به فصلي النبي صلى الله عليه وسلم الظهر ركعتين والعصر ركعتين وبين يديه عنزة* hadisidir. Bkz, Buhârî, “Taharet”, 185.

⁵⁰ Mâverdi, *el-Hâvi*, II, 576.

⁵¹ Buhârî, “Bâbun Yuhraku'l-Mâ' 'ale'l-Bevl”, 58.

⁵² Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 49; Mâverdi, *el-Hâvi*, II, 596; Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts, II, 591.

⁵³ Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *el-Vasit fi'l-Mezzeb*, Daru's-Selâm, Kahire, h. 1417, I, 197-198; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, I, 89; Mağribî, *Mevâhibu'l-Celil*, I, 229; İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamid, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts, I, 199; Mâverdi, *el-Hâvi*, II, 598; Nevevî, *Ravdatu't-Tâlibîn ve 'Umdetu'l-Müftîn*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, h. 1405, I, 29; İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni fi Fikhi'l-İmâm Ahmed*, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1405, I, 77; Buceyrimî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer, *Tuhfetu'l-Habib 'alâ Şerhi'l-Hatib*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1996, I, 99.

Yılın yarısından çok bir süreyi meralarda otlayarak geçiren ve asgari bir yaşını tamamlamış koyun ve keçi türü hayvanların nisap miktarı kırk olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla kırktan az koyun veya keçide zekât yoktur. Aynı şekilde mal sahibinin kırk kadar koyun/keçisi hamile olsa ve yılın dolmasıyla birlikte anne koyun/keçinin yavruları doğsa bu durumda anne ve yavrularıyla birlikte bütün hayvanların zekâtı verilmelidir. Fukahâ arasında bu hususta herhangi bir hilaf yoktur.⁵⁴ Ancak nisap miktarına ulaştığı halde yıl dolmadan önce anne koyun/keçiden bazıları ölürse yeni doğan oğlak/kuzular için eski sürenin devamı mı esas alınacak yoksa süre yeniden mi başlatılacak? Bu konuda fukahâ arasında üç farklı görüş ileri sürülmüştür.

Birinci görüşe göre; şayet geriye kalan anne koyun/keçi nisap miktarında ise bu durumda doğan kuzu/oğlakların zekâtı geriye kalan anne koyun/keçi ile birlikte verilir. Ölen anne koyun/keçiden dolayı nisap kırktan aşağı düşerse bu durumda geçen ki havelan-i havl de biter yeni bir havelan-i havl için tarih belirlenir dolayısıyla zekât verilmez. Zira kuzu/oğlaklar için belirlenecek olan havelan-i havl'in hükmü annelerinin yaşamasına bağlıdır. Tâbi metbû'a bağlıdır kuralı gereği annelerin ölümü ile zekâtın verilme hükmü düştüğü vakit aynı şekilde oğlak/kuzular için de bu hüküm düşer. Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî bu görüşü savunmaktadır.⁵⁵

İkinci görüşe göre, nisap miktarına ulaşmış anne koyun/keçiden bir tane kalmışsa geriye kalan anneler ölse dahi doğan bütün yavru kuzuların zekâtı ölen annelerinin havelan-i havl'ine göre hesaplanır ve doğan yavruların zekâtı verilir. Ancak anne koyun/keçinin tümü ölürse bu durumda doğan yavruların havelan-i havl'i sıfırdan başlar. Nitekim bu görüşü savunanlar Süveyd b. Ğafele'den rivayet olunan *أَنَّ لَا تَأْخُذُ مِنْ رَاضِعٍ لَبَنٍ وَلَا تَجْمَعُ بَيْنَ مَفْتَرِقٍ وَلَا تَفْرُقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ* “Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayrı olan mal) bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal) da tefrik edilmez”⁵⁶ hadisine binaen yavruların annelerinin nisabıyla bir tutulamayacağını dolayısıyla zekâta tabi olmayacağını söyler. Zira zekât memurları zekâtın farz olması veya artması için ayrı ayrı olan malları birleştiremez ve toplu malları da birbirinden ayıramazlar. Bu görüşü Ebû Hanife, İmam Muhammed ve Hanbeliler benimsemiştir.⁵⁷

Üçüncü görüşe göre ise, yavruların havelan-i havl'i ölen annelerin havelan-i havl'ine ilave edilir. Bunun neticesinde de doğan yavrulardan zekât verilir. Zira Ebû Hureyre'den *وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عِنَاقًا كَانُوا يُوَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَاتَتِهِمْ عَلَى مَنَعِهَا* “Vallahi Resulullah'a verdikleri bir oğlağı bile bana vermekten imtina etseler bunun için onlarla savaşırım”,⁵⁸ şeklinde rivayet olunan hadiste Hz. Peygamber büyük küçük demeden umûmî olarak deve, koyun/keçi ve ineğin nisaba ulaşmaları durumunda zekâtı vacip kılmıştır. Bu görüşü savunanların başında Ebû Yûsuf, Züfer ve Şâfiîler yer almaktadır.⁵⁹

3.4. Buğday Unu ile Fıtır Sadakası Vermenin Hükümü

Halk arasında fitre diye bilinen fıtır sadakası, beşer olarak yaratılmanın ve Ramazan orucunu tutup bayrama kavuşmanın şükürünün edası için; Ramazan ayının sonuna yetişen Müslümanın, belirli kimselere vermesi vacip olan bir sadakadır. Fıtır sadakasının vücûbiyeti sünnetle sabittir. Zira İbn Ömer'den rivayet edilen “Resulullah, fıtır sadakasını 1 sâ' hurma ve bir sâ' arpa olmak üzere köle, erkek, kadın herkese farz kılmıştır”⁶⁰ hadise binaen fıtır sadakası vacip kılınmıştır. Fakihlerin çoğunluğu arpa, kuru hurma, kuru üzüm ve buğday gibi ürünler veya bu ürünlerin kıymetleri ile fıtır sadakası vacibesinin yerine getirilebileceği yönünde fikir beyan etmişlerdir.⁶¹

⁵⁴ Şeybânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan, *el-Hucce 'alâ Ehli'l-Medîne*, thk: Mehdi Hasan Keylânî, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, h. 1403, I, 493; Serahsî, *el-Mebsût*, II, 332; Meydânî, Abdülgani b. Tâlib b. Hammâde, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, thk: Mahmûd Emin en-Nevâvî, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, ts, I, 71; Ezherî, Salih b. Abdissemi', *es-Semeru'd-Dâni fî Takrîbi'l-Me'âni*, el-Mektebetu's-Sekâfi, Beyrut, ts, I, 349; Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddin Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed, *Fethu'l-Vehhâb bi Şerhi Menheci't-Tullâb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1418, I, 180; İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhalim b. Mecdiddin Abdisselâm, *el-Muharrer fi'l-Fıkh*, Mektebetu'l-Maarif, Riyad, 1984, I, 215.

⁵⁵ Mâverdi, *el-Hâvî*, III, 248.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 1581.

⁵⁷ İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Daru'l-Marife, Beyrut, ts, II, 234; İbn Kudâme, *el-Kâfi fî Fıkhil-İmâm Ahmed*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, I, 390.

⁵⁸ Buhârî, “Vucûbu'z-Zekât”, 1335.

⁵⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, II, 234; Kâsânî, *Bedâ'u's-Sanâi'*, II, 31; Gazzâlî, *el-Vasît*, II, 433; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 144.

⁶⁰ Buhârî, “Sadakatu'l-fıtır”, 2, Hadis no: 1440.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsût*, III, 182-183; Şirbînî, *el-İknâ' fî Halli Elfâzi Ebî Şucâ'*, thk: Ali Muhammed Muavvez, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, I, 454; Nefrâvî, Ahmed b. Ğanim b. Salim, *el-Fevâkihu'd-Devâni 'alâ Risâleti İbn Ebî Zeydi'l-Kayrawânî*, thk: Rıza Ferhat, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Diniyye, ts, II, 782.

İslam âlimleri fitır sadakasının buğday unu ile ifa edilip edilemeyeceği hususunda iki farklı görüş serdetmiştir. Hanefî, Hanbelî ve Şâfiîlerden Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî, İbn Abbas'tan rivayet edilen "her kim buğday unu ile fitır sadakasını eda ederse bu ondan kabul edilir..."⁶² hadisinin mantûkunu dikkate alarak buğday unu ile fitır sadakası verilebileceğini söylemişlerdir.⁶³

İmam Malik ve Şâfiîlerin çoğunluğu ise İbn Ömer'den rivayet edilen "insanlar Hz. Peygamber döneminde bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa veya bir sâ' kuru üzümünden fitrelerini verirdi"⁶⁴ hadisini delil getirerek buğday ununun azık bakımından noksan olduğunu dolayısıyla buğday ya da arpanın yerini tutamayacağını belirterek buğday unu ile fitır sadakası verilemeyeceğini ifade etmişlerdir.⁶⁵

Buğday unu ile fitır sadakasının verilebileceği görüşü tercihe şayandır. Nitekim günümüzde fakire verilen buğdayın öğütülmesi işlemi zahmetli ve bir o kadar da masraflıdır. Bu yüzden doğrudan buğdayı un haline getirerek fakire vermek daha isabetlidir. Bu hususu İbn Kudâme (ö. 620/1223) şöyle izah etmektedir: "Dakik (buğday unu) ve sevîk (buğday püresi) buğdaydan imal edilip günümüzde stoklanan ve kilo ile satılan ürünlerdendir. Buğday kabuğundan ayrıştırıldıktan sonra un veya püre haline gelmektedir. Dolayısıyla un haline getirilmeden önce saf buğday olarak fukaraya fitre niyetine verildiği gibi un ve püre halinde getirildiğinde de fitre niyetine fakirlere verilebilir."⁶⁶

3.5. İhramlının Saçını Kesmesi

İhram, sözlükte, kendini mahrum etmek, haram kılmak, hürmet edilen zamana ve mekâna girmek, saygı duymak manalarına gelir.⁶⁷ Terim olarak ise hac veya umre yapmaya niyet eden kişinin, normal zamanlarda mubah olan fiil veya davranışları hac ve umre süresince kendi nefesine haram saymasıdır.⁶⁸ İhrama giren kişi için bazı eylem ve davranışlar yasaklanmıştır. Bu yasaklara ihram yasakları denir. Bu yasaklar, ihrama girildiği andan başlayıp ihramdan çıkıncaya kadar devam eder. Dolayısıyla ihrama niyet eden kişinin ihram yasaklarına uyması vaciptir. İhrama girmiş kişiye cinsi münasebette bulunmak, öpüşmek, tırnak kesmek, saç-sakal tıraşı olmak, vücudunun herhangi bir yerinde bulunan kılları kesmek, saç-bıyık boyamak ve koku sürünmek gibi bazı yasaklar getirilmiştir. Yasağı ihlal edenlere, yasağın çeşidine ve ihlal şekline göre değişen cezalar ön görülmüştür. Bu cezalardan birisi de fidye vermektir.⁶⁹

İslam âlimleri "Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden her kim hastalanır veya başından rahatsız olur da tıraş olmak zorunda kalırsa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir"⁷⁰ ayetini delil göstererek ihramlı kişinin saçını kesmesi durumunda fidye vermesinde icma hasıl olmuştur.⁷¹

Ancak ihrama giren kişi başının ve bedeninin herhangi bir uzvundan ayrı ayrı iki defa kıl kestiği vakit bu durumda bir fidye mi? yoksa iki fidye mi vermesi gerektiği hususunda fukahâ iki görüşe kail olmuştur. Şâfiî fukahâsından Enmâtî, birinci tahallüldeki⁷² tıraşın baş ile ilgili olduğunu söyleyerek baş ve bedendeki kıllı birbirinden ayrı tutmuş, baş ve bedendeki kıllardan her birinin tıraşı için iki ayrı fidye verilmesi gerektiğini söylemiştir.⁷³ İki rivayetten

⁶² Darekutnî, "Zekâtu'l-Fıtr", 25.

⁶³ Mâverdi, *el-Hâvî*, III, 828; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 72; İbn Kudâme, *el-Muğni*, III, 128.

⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Sadakatu'l-Fıtr", 1616.

⁶⁵ Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrahmân, *ez-Zahîre*, thk: Muhammed Haccî, Daru'l-Ğarb, Beyrut, 1994, III, 168; Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafê, *Hâşiyetu'd-Desûkî 'ale's-Şerhi'l-Kebîr*, thk: Muhammed Aliş, Daru'l-Fıkr, Beyrut, ts, I, 506; Şîrâzî, *et-Tenbîh fi'l-Fıkhî's-Şâfiî*, thk: İmaduddîn Ahmed Haydar, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, h. 1403, I, 61; Mâverdi, *el-Hâvî*, III, 828; Şîrvânî, Abdülhamîd b. Hüseyin, *Havâşî's-Şîrvânî 'alâ Tuhfeti'l-Muhtâc*, Daru'l-Fıkr, Beyrut, ts, III, 325.

⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, II, 663.

⁶⁷ Feyûmî, Ebû'l-Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-Münîr fi Ğarbi's-Şerhi'l-Kebîr*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Beyrut, ts, I, 147.

⁶⁸ Zebîdî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Daru'l-Hidâye, ts, XXXI, 454.

⁶⁹ İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî, *Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid*, Matbaatu Mustafa el-Bâb el-Halebî, Mısır, 1975, I, 326-329.

⁷⁰ Bakara, 2/196.

⁷¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 95; Ezherî, *es-Semeru'd-Dânî*, I, 381; Dimyâtî, Ebû Bekir b. Seyyid Muhammed b. Şettâ, *İ'ânetu't-Talîbîn 'alâ Halli Elfâzi Fethi'l-Mu'in*, Daru'l-Fıkr, Beyrut, ts, II, 320; İbn Kudâme, *el-Muğni*, III, 301; İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, *el-İcmâ'*, thk: Fuad Abdülnünim Ahmed, Daru'l-Müslim, 2004, I, 51.

⁷² Hac veya umre yapan kimseye normal durumlarda helâl olan bazı davranışların haram kılınması anlamında fıkıh terimidir. Öğüt, Salim "İhram", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 539-542.

⁷³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, I, 214.

birinde Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir.⁷⁴

Hanefî, Malîkî ve Şâfiîlere göre ise baş ve bedende bulunan kıl, her ne kadar bölgesel olarak farklı yerlerde olsa da cins bakımından bir olduğunu söylemişler ve tek mecliste beden ve başın aynı anda tıraş edilmesi durumunda bir fidye gerekeceğini ifade etmişlerdir.⁷⁵

Enmâtî'nin ileri sürdüğü görüşün meşakkat açısından tutarlı olmadığını ifade eden Nevevî, Enmâtî'nin görüşünün bu hususta Şâfiî fukahâsı içerisinde kabul görmediğini beyan etmiştir.⁷⁶

3.6. Görme Muhayyerliği

Muhayyerlik; yapılacak olan bir akitte şart, görme veya ayıp muhayyerliği varsa, bu akdi yapanlar için akdi feshetme veya devam ettirme hakkının olması demektir. Görme muhayyerliğinin dayanağı Mekhûl'den merfû' olarak rivayet edilen "Her kim görmediği bir şeyi alsa onu gördüğü vakit alıp almamakta muhayyerdir"⁷⁷ hadisidir. Görme muhayyerliği hakkı, akitte mal henüz tasarrufu altına girmeyen sadece/müşteri gibi kimselerin hakkıdır. Dolayısıyla satıcıya, sattığı malı alıcıdan daha iyi bildiğinden dolayı muhayyerlik hakkı tanınmasına gerek duyulmamıştır. Ancak alıcı için muhayyerlik hakkı, malı gördüğü zamandır. Bu yüzden alıcı satım akdine, malı görmeden önce icazet verse; satım akdi bağlayıcı olmaz ve muhayyerlik hakkı düşmez. Onun malı geri verme hakkı vardır. Çünkü Hz. Peygamber, alıcı için muhayyerliği, malı gördükten sonrası için tespit etmiştir. Ancak alıcı arsa gibi cins ve sıfat bakımından değişmeyen malı akit öncesi görür ve daha sonra uzun bir müddet o malı görmediğinde o arsayı almasının caiz olup olmaması hususunda İslam âlimleri ihtilaf etmiştir. Birinci görüşe göre bu şekilde yapılan akit nikâhtaki şahitliğe kıyasen uygun değildir. Zira nasıl ki nikâhtaki şahitliğin geçerli olabilmesi için nikâh akdiyle birlikte şahitliğin yapılması gerekiyorsa aynı şekilde alışverişin geçerli olabilmesi için de alışveriş esnasında görme şartı gerekir.⁷⁸ Ayrıca ortada ğarar (aldatma) olmaması için alınacak malın müşteri tarafından hemen akit öncesi bilinmesi gerekir.⁷⁹ Ebû'l-Kâsım el-Enmâtî birinci görüşü savunmaktadır. Zira Enmâtî akit esnasında rü'yeti şart koşturmaktadır. Daha önce yapılan rü'yeti ise geçersiz saymaktadır.⁸⁰

Hanefî, Malîkî, Şâfiî ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'in savunduğu görüşe göre ise, yapılan akit geçerlidir. Zira alışveriş konusu olan mal (arsa) değişmeyen cinstendir. Ayrıca alıcının daha önce gördüğü bir malı yeniden görmesine gerek yoktur. Şayet alıcı malı aldıktan sonra malda noksanlık ya da ziyadelik görürse bu durumda alıcı o malı almada muhayyerdir.⁸¹

3.7. İnan Ortaklığının Sıhhati Hususu

İnan ortaklığı, iki ya da daha fazla kişinin bedenleriyle çalışmak ve kazancı aralarında paylaşmak üzere ortaya koydukları malda ortaklaşmalarıdır. Diğer bir ifadeyle ortakların kâr payına ve zarara katılımda eşit, tasarruf ehliyetinde denk olmadıkları ve birbirleriyle sadece vekâlet münasebeti içinde buldukları şirket çeşididir. Dolayısıyla inan şirketi, vekâlet ve güvene dayanır. Çünkü ortaklardan her biri malını arkadaşına verdiğinde ona güvenmiş olur ve arkadaşına o malda tasarruf izni verdiği için de vekâlet vermiş olur. İnan ortakları arasında kârın nasıl dağıtılacağı baştan belirlenmelidir. Aksi halde yapılan ortaklık fasid olur. İnan ortaklığı her çeşit ticaret yapmak üzere genel olabileceği gibi tekstil, demir, inşaat malzemesi gibi bazı ticaret türünde özel de olabilir. Diğer yandan inan şirketi Müslümanla gayrimüslim arasında da caizdir. Çünkü bu ortaklıkta eşitlik şartı yoktur.⁸²

İslam âlimleri inan şirketinin geçerli olabilmesi için ortakların ortaya koydukları sermayenin miktar açısından birbirine eşit olmasının gerekliliği hususunda ihtilaf etmiştir. Enmâtî'ye göre ortakların ortaya koydukları sermayenin miktar açısından birbirine eşit olması gerekir. Zira inan ortaklığı sermaye ve çalışma üzerine durmaktadır. Dolayısıyla ortaklar

⁷⁴ İbn Teymiyye, *el-Muharrer*, I, 238.

⁷⁵ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 190; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, III, 39; Abderî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebi'l-Kâsım, *et-Tâc ve'l-İklîl*, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1398, III, 164; Râfiî, *Fethu'l-Azîz*, VII, 465; Mâverîdî, *el-Hâvî*, IV, 236.

⁷⁶ Nevevî, *el-Mecmû'*, VII, 371.

⁷⁷ Beyhakî, "Hıyârü'r-Ru'ye", 1467.

⁷⁸ Nevevî, *el-Mecmû'*, IX, 289.

⁷⁹ Mâverîdî, *el-Hâvî*, V, 21.

⁸⁰ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 264.

⁸¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, V, 292; Desûkî, *Hâşiyetu'd-Desûkî*, III, 24; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, 18; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IV, 73-74.

⁸² Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, VI, 57; Gözübenli, Beşir, "İnan", *DİA*, 2000, XXII, 260.

arasındaki kar payının eşit olabilmesi için sermaye ve gayretin birbirine eşit olması gerekmektedir. Aynı şekilde sermaye farklı, ortakların çabası ise birbirine eşit olduğunda kardaki eşitlikten bahsetmemiz doğru olamaz. Bu yüzden ortakların sermaye miktarlarının birbirine eşit olması vaciptir.⁸³

Hanefi, Maliki ve çoğu Şâfiî- Hanbelilere göre ise ortakların sermayelerinin birbirine eşit olma zorunluluğu yoktur.⁸⁴ Dolayısıyla ortakların ortaya koydukları sermayenin birbirinden fazla olması mümkündür. Zira ortaklıktan maksat kâr elde etmektir. Ortakların ortaya koydukları malın miktarı bilinmesi halinde ortaklar arasında dağıtılacak kar oranı belli olur. Dolayısıyla kâr-zarar hesaplaması aralarındaki malın miktarına göredir.⁸⁵

3.8. Birden Fazla Ümm-i Veleidin Çocuğu Emzirmesinden Dolayı Efendinin Baba Olması

Ümm-i veled, fıkıh literatüründe efendisinden kız ya da erkek çocuk dünyaya getiren cariye için kullanılan bir tabirdir. İslam dini ümm-i veledde yönelik bazı özel hükümler ortaya koymuştur. Dolayısıyla ümm-i veled efendisinin hizmetinde bulunması, efendisinin onayıyla başkasının işinde ücret karşılığında çalışması ve efendisiyle cinsi münasebette bulunması bakımından cariye; efendisinin onu her ne kadar ihtilaf söz konusu olsa da bir başkasına satamaması ve ödünç olarak bir başkasına hibe edememesi açısından da hür hükmündedir. Ancak efendisi onu azad etme hakkına sahiptir. Şayet efendisi ölürse bu durumda ümm-i veled doğrudan hür olur.⁸⁶

İslam âlimleri asgari beş tane ümm-i veledin başkasının bebeğini bir defalığına mahsus emzirmesi halinde ümm-i veledin efendisinin emzirilen bebeğe baba olup olmaması hususunda ihtilaf etmiştir. İçinde Enmâti ve İbn Süreyc gibi fakihlerin yer aldığı birinci görüş sahiplerine göre bebeğin ayrı ayrı şahıslardan birer adet olacak şekilde süt emmesi durumunda beş defa süt emme kemale ermediğinden anneliğin sabit olmadığını dolayısıyla efendi için de babalığın sabit olmayacağı görüşündedirler.⁸⁷ İki rivayetten birinde Hanbeliler bu görüşü benimsemişlerdir.⁸⁸

Şâfiilerin çoğunluğu ve Hanbelilerden esah olan rivayette ise böyle durumda efendiler, ümm-i veledleri tarafından birer defa emzirilen bebeğin babasıdır. Onlar bu hususta Hz. Aişe'den rivayet edilen *جاء عمي من الرضاعة، فاستأذن علي فابيت أن أذن له، حتى أسأل رسول الله صلى الله عليه وسلم، فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فسألته عن ذلك، فقال: (إنه عمك، فأذني له). قالت: قلت: يا رسول الله، إنما أرضعتني المرأة، ولم يرضعتني الرجل، قالت: فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إنه عمك، فليج عليك). قالت عائشة: وذلك بعد أن ضرب علينا الحجاب. قالت عائشة: يحرم من الرضاعة ما يحرم من الولادة* "süt amcam geldi. Benden içeri girme hususunda izin istedi. Ben de Resulullah'a bu hususu soruncaya dek içeri girmesine izin vermedim. Hz. Peygamber geldiğinde kendisine süt amcamın içeri girmesinin doğru olup olmadığını sordum. Hz. Peygamber de ona izin ver. O, senin amcandır, dedi. Ben de Ya Resulallah beni amcam emzirmedi aksine bayan emzirdi, dedim. Hz. Peygamber o, amcandır izin ver, dedi. Hz. Aişe bu olayın örtünme emri geldikten sonra olduğunu söyledikten sonra "doğumdan haram olan süt emmeden de haram olur", dedi"⁸⁹ hadisi delil olarak ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla söz konusu hukukçular, bebeğin birer kez her bir ümm-i veledten süt emmesiyle beşe tamamlandığından dolayı rada' şartı hâsıl olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁰ Hanefi ve Malikiiler de bu görüştedir. Zira onlara göre sütün azı ve çoğuna bakmaksızın bir defa emilmesiyle ümm-i veledin anneliği sübut bulur. Anneliğin sübut bulması efendiye de babalık yolunu açar.⁹¹

SONUÇ

Fıkıhî mezheplerin usûl ve fûruuna dair meselelerin iyi bilinmesi, tarihsel gelişim süreçlerinin fakihler ve eserleri ekseninde araştırılıp incelenmesi, talebelerin fıkıh melekesini kazanmalarında büyük önemi haizdir. Bu bağlamda her fıkıh mezhebinde olduğu gibi Şâfiî mezhebinde de birçok fakih içtihatla bulunarak müntesibi olduğu mezhebe katkı sunmuştur. Bu fakihlerden birisi de Ebû'l-Kâsım el-Enmâti'dir. Enmâti, ilim öğrenmek için Bağdat'tan Mısır'a gidip İmam Şâfiî'nin ilk dönem talebelerinden Müzenî ve Rebî el-Murâdî'den fıkıh

⁸³ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 345-346.

⁸⁴ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, VI, 62; İbn Rüşd, *Bidâyetu'l-Müctehid*, II, 253-254; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 344-345; Buhûti, *Keşşâfu'l-Kinâ'*, III, 496-497.

⁸⁵ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, II, 213-214.

⁸⁶ Merğînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelil el-Fergânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâyeti'l-Mübtedi'*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, ts, II, 68-69.

⁸⁷ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 158; A. mlf, *et-Tenbüh*, I, 205; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVIII, 228.

⁸⁸ Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 252; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, III, 218.

⁸⁹ Buhârî, "Mâ Yehillu mine'd-Duhûl", 116, hadis no: 4941.

⁹⁰ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 158; A. mlf, *et-Tenbüh*, I, 205; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVIII, 228.

⁹¹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 244; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 253; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, III, 218.

dersleri almış daha sonra Bağdat'a dönerek başta Ebû'l-Abbâs İbn Süreyc ve Ebû Saïd el-İstahrî olmak üzere birçok fakihe ders vererek Şâfiî mezhebinin Irak'ta yayılmasına vesile olmuştur. Bu itibarla Enmâtî, Şâfiî Irak ekolünün müessisi kabul edilmiştir.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde hayatını tedris faaliyetlerine adayan Enmâtî'nin matbu ya da mahtût herhangi bir eser kaleme aldığına dair bir bilgiye rastlamadık. Bu hususta onun fikhî görüşlerini ele alan Şirâzî'nin *el-Mühezzeb* adlı eserinde sekiz adet görüşüne yer verdiğini tespit ettik. Bu tespitler ışığında onun erken dönem Şâfiî fukahası arasında yer almasına rağmen bazı meselelerle ilgili yaptığı içtihatlarda mezhebe muhalif görüşlerinin olduğunu müşahede ettik. Bunlar içerisinde şu görüşleri dikkat çekmektedir:

- Hadeste kullanılan su ile necasetin izale edilmesinin caiz olduğu,
- Anne koyun/keçi nisap miktarına ulaşmış ise bu durumda doğan kuzu/oğlakların zekâtı geriye kalan asgari kırk anne koyun/keçi ile birlikte verilebileceği,
- Fıtır sadakasının buğday unu ile verilebileceği,
- İnan ortaklığının sıhhati için miktar bakımından ortakların sermayesinin birbirine eşit olması gerektiği, görüşüne kail olmuştur.

Şâfiî'ye muhalif olan bazı görüşlerinde Ebû Hanîfe ile muvafık olmasının altında onun Bağdat'ta yaşaması ve oradaki Hanefî fakihlerle irtibat halinde olması ihtimali bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Abderî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebi'l-Kâsım, *et-Tâc ve'l-İklîl*, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1398.
- Ahmed Ali, Muhammed İbrahim, "el-Mezheb 'inde's-Şâfiî", *Kral Abdulaziz Üniversitesi Dergisi*, sy., 2, 1978, s. 1-24.
- Aybakan, Bilal, *İmam Şâfiî ve Fıkıh Düşüncesinin Mezhepleşmesi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Aybakan, Bilal, "Rebî' b. Süleyman el-Murâdî", *DİA*, 2007, XXXIV, 497.
- Aybakan, Bilal, "Şirâzî, Ebû İshâk", *DİA*, 2010, XXXIX, 184-186.
- Aybakan, Bilal, "Şâfiî Mezhebi", *DİA*, 2010, XXXVIII, 233-247.
- Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit, *Târîhu Bağdâd*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Buceyrimî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer, *Tuhfetu'l-Habîb 'alâ Şerhi'l-Hatîb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm, *el-Câmi'u's-Sâhihu'l-Muhtasar*, thk: Mustafa Dîb el-Buğâ, Daru İbn Kesîr, Beyrut, 1987.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn, *Keşşâfu'l-Kinâ' 'an Metni'l-İknâ'*, thk: Hilâl Musaylihî, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1402.
- Dâğıstânî, Murtezâ Alî b. Muhammed el-Muhammedî, *el-Medhal ilâ Usûli'l-İmâm eş-Şâfiî*, Daru's-Selâm, Dağıstan, 2008.
- Darekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed, *Sünenü'd-Darekutnî*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1966.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe, *Hâşiyetu'd-Desûkî 'ale's-Şerhi'l-Kebîr*, thk: Muhammed Aliş, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Dimyâtî, Ebû Bekir b. Seyyid Muhammed b. Şetta, *İ'ânetu't-Tâlibîn 'alâ Halli Elfâzi Fethi'l-Mu'în*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk, *Sünen-u Ebi Dâvûd*, Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Ebû'l-Ferec, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mulûk ve'l-Umem*, Daru Sadır, Beyrut, h. 1358.
- Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed, *Fethu'l-Vehhâb bi Şerhi Menhecî't-Tullâb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1418.
- Ezherî, Salih b. Abdissimeî', *es-Semeru'd-Dânî fî Takrîbi'l-Me'ânî*, el-Mektebetu's-Sekâfi, Beyrut, ts.
- Feyûmî, Ebû'l-Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Alî, *el-Misbâhu'l-Münîr fî Ğarîbi's-Şerhi'l-Kebîr*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *el-Vasît fî'l-Mezheb*, Daru's-Selâm, Kahire, h. 1417.
- Gözübenli, Beşir, "İnan", *DİA*, 2000, XXII, 260-261.
- Hanbelî, Abdülhayy b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, thk:

- Abdülkadir Arnavût, Daru İbn Kesir, Dımaşk, h. 1406.
- Hüseyinî, Ebû Bekir b. Muhammed, *Kifâyetu'l-Ahyâr fî Halli Ğâyeti'l-İhtisâr*, thk: Ali Abdülhamid Baltacı, Daru'l-Hayr, Dımaşk, 1994.
- Işık, Mustafa, "İbn Huzeyme", *DİA*, 1999, XX, 79-81.
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye fî Telhîsi'l-Mezhebi'l-Mâlikiyye*, thk: Macid el-Hamevî, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2013.
- İbn Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zemân*, thk: İhsan Abbas, Daru Sadır, Beyrut, ts.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd, *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- İbn Kâdî Şühbe, Ebû's-Sıdk Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Ahmed b. Muhammed el-Esedî, *Tabâkâtu's-Şâfiyye*, thk: Hâfız Abdülalim Han, Alemlü'l-Kütüb, Beyrut, h. 1407.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen-u İbn Mâce*, thk: Muhammed Fuad Abdalbaki, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Kâfi fî Fikhi'l-İmâm Ahmed*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni fî Fikhi'l-İmâm Ahmed*, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1405.
- İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Daru'l-Marife, Beyrut, ts.
- İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, *el-İcmâ'*, thk: Fuad Abdülnünim Ahmed, Daru'l-Müslim, 2004.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Matbaatu Mustafa el-Bâb el-Halebî, Mısır, 1975.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm, *el-Muharrer fî'l-Fikh*, Mektebetu'l-Maarif, Riyad, 1984.
- Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân, *ez-Zahîre*, thk: Muhammed Haccî, Daru'l-Ğarb, Beyrut, 1994.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi'*, Daru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1982.
- Kavâsimî, Ekrem Yûsuf, *el-Medhal ilâ Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi*, Daru'n-Nefâis, 2003.
- Koçyiğit, Yakup, *Muhyiddin en-Nevevi'nin Hayatı, Eserleri ve Sahih-i Müslim Şerhindeki Metodu*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1989.
- Mağribî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahman, *Mevâhibu'l-Celîl li Şerhi Muhatasari'l-Halîl*, thk: Zekerıyya Umeyrât, Daru Alemlü'l-Kütüb, Beyrut, 2003.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Merğînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelil el-Fergânî, *el-Hidâye Şerhu'l-Bidâyeti'l-Mübtedî*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, ts.
- Merdâvî, Alâüddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleyman, *el-İnsâf fî Ma'rifeti'r-Râcih mine'l-Hilâf*, Daru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, h. 1419.
- Meydânî, Abdülğanî b. Tâlib b. Hammâde, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, thk: Mahmûd Emîn en-Nevâvî, Daru'l-Kitabi'l-'Arabî, ts.
- Nefrâvî, Ahmed b. Ğanîm b. Salim, *el-Fevâkihu'd-Devânî 'alâ Risâleti İbn Ebî Zeydi'l-Kayravânî*, thk: Rıza Ferhat, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dîniyye, ts.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sunenu'n-Nesâi'l-Kübrâ*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luğât*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Ravdatu't-Tâlibîn ve 'Umdetu'l-Müftîn*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, h. 1405.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Okuyucu, Nail, *Şâfi Mezhebinin Teşekkül Süreci*, MUIFVY., İstanbul, 2015.
- Öğüt, Salim "İhram", *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 539-542.
- Özen, Şükrü, "Müzenî", *DİA*, 2006, XXXII, 246-247.
- Özen, Şükrü, "İbn Süreyc", *DİA*, 1999, XX, 363.

- Râfiî, Abdülkerim b. Muhammed, *Fethu'l-'Azîz fî Şerhi'l-Vecîz*, thk: Ali Muavvez, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- Râzî, Ebû Hâtîm Muhammed b. İdrîs b. Münzir, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, thk: Abdurrahman b. Yahya, Dâiretu'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1952.
- Sâvî, Ahmed b. Muhammed, *Bulġatu's-Sâlik li Akrabi'l-Mesâlik*, thk: Muhammed Abdüsselam Şâhîn, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, thk: Halil Muhyeddin, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2000.
- Sezgin, Fuat, *Târîhu't-Turâsi'l-'Arabî*, İdâretu's-Sakafe ve'n-Neşr, Suudi Arabistan, 1983.
- Sübki, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Ali b. Abdilkâfi, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, thk: Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, Daru Hicr, h. 1413.
- Sübki, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Ali b. Abdilkâfi, *Ref'u'l-Hâcib 'an Muhtasarı İbni'l-Hâcib*, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, 1999.
- Şeybânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan, *el-Hucce 'alâ Ehli'l-Medîne*, thk: Mehdi Hasan Keylânî, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, h. 1403.
- Şirâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf, *Tabâkâtu'l-Fukahâ*, thk: İhsan Abbas, Daru'r-Râidi'l-'Arabî, Beyrut, 1970.
- Şirâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf, *el-Mühezzeb fî Fıkhi'l-İmâmi's-Şâfiî*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Şirâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf, *et-Tenbîh fî'l-Fıkhi's-Şâfiî*, thk: İmaduddin Ahmed Haydar, Alemu'l-Kütüb, Beyrut, h. 1403.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muġni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Ma'âni Elfâzi'l-Minhâc*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *el-İknâ' fî Halli Elfâzi Ebî Şucâ'*, thk: Ali Muhammed Muavvez, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.
- Şirvânî, Abdülhamîd b. Hüseyin, *Havâşi's-Şirvânî 'alâ Tuhfeti'l-Muhtâc*, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Taşköprüzâde, Ahmed b. Mustafa, *Miftâhu's-Sa'adeti ve Misbâhu's-Siyâdeti fî Mevdu'ati'l-'Ulûm*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1985.
- Yâfiî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Es'ad b. Ali b. Süleyman, *Mirâtu'l-Cinân ve 'İbretu'l-Yakzân*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997.
- Zebidî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Daru'l-Hidâye, ts.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Siyeru A'lâmi'Nübelâ*, thk: Şuayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâti'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, thk: Ömer Abdüsselam Tedmurî, Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Tezkiretu'l-Huffâz*, thk: Zekeriyya Umeyrât, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.
- Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm*, Daru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002.

Views of Shirazi About Enmati in his Work Called El-Muhezzeb and the Place of him in Shafiism

Abstract

After İmam Şafii, there has been lots of fiqh experts who contributed on the development of Şafiism and propagation to different regions and have constancy. One of these faqih is Ebu'l-Kasim el-Enmati who is a faqih of Şafii Baghdad thought. There is not enough information in translation works about the life of Enmati who was taught by important people such as Muzeni and Rebi b. Suleyman el-Muradi, the students of İmam Şafii. There is no certain information in records about his birth date. It was stated that the first person who brought fiqh knowledge of Muzeni to Baghdad was Enmati. For some of the scholars, development sequence of Şafii law is accepted as Şafii-Muzeni-Enmati-İbn Sureych and his students. According to this determination, Enmati has the greatest share for development of Şafii law in Iraq. Considering that he served as a mentor for important names such as İbn Sureych and Istahri in sectarianization of Şafiism, it is seen that he has a very important place in this sect. Due to the fact that İbn Sureych has especially brought many students in various places, it can be said that Enmati played important role in the transfer of Şafiism law to new centers. Enmati was given an attribution of "Baghdad mufti" which shows that he was a reputable faqih back in those days.

There is no work about Enmati in Şafiism tabaqat works. All that is known about him is that he created course circles in big mosques of Baghdad and he expressed some of his views in these circles. Enmati stayed in line with ehl-i hadis (hadith experts) in halkul-Kur'an (whether Quran is created or not?) discussions and wanted his master Muzeni to have the same attitude. In a period when discussions about comparison was so common about methods, Enmati stated that the dogmas are granted and abrogated in apparent comparison and defended the view which broadens the field of comparison. Although there are some opponent views in the descendants, since he was loyal to the views of Şafiism, the jurisprudences put forward by him were respected as "wajh". At this point, canonical views of Enmati were referred to by fiqh experts in some of the Şafii fiqh resources, mainly the work of Shirazi called el-Muhezzeb. Issues such as removal of feces with the water used for ablution; cleaning a spot which became dirty with urine; status of lamb/yeanning born during the alms of small cattle; performing 'fitir' alm with wheat flour; relation of the capital of shareholders in the sense of amount for the good of consignment by seeing and partnership were discussed.

In this study, the life of Enmati, his position in the sect were analyzed in the axis of tabaqat works and views of Shirazi which were mentioned about Enmati in his work called el-Muhezzeb will be compared with issues mentioned above and evaluations will be made about the effect and results of these views in the sect.

Keywords: Fiqh, Şafiism, Enmati, Shirazi, Wajh, el-Muhezzeb.